

Het leven van Tibetaanse nomaden door de eeuwen heen

‘Binnen gebondenheid kon een redelijk grote vrijheid bestaan’

Duizenden jaren kenden de nomaden in Tibet een leven in harmonie met de natuur. De professoren Melvyn Goldstein en Cynthia Beall deden er eind jaren tachtig van de vorige eeuw baanbrekend antropologisch onderzoek naar dat China Nu met dit artikel aan de vergetelheid wil onttrekken. Volgens de officiële Chinese geschiedschrijving zijn de Tibetanen bevrijd uit een onderdrukkend feodaal systeem, maar daar valt behoorlijk wat op af te dingen. Dit artikel vormt tevens het eerste deel van een tweeluik over het leven in Tibet. In het tweede deel staat de huidige situatie centraal, die in het kort het best valt te typeren als uitermate complex en bepaald niet rooskleurig.

TEKST: GUIDO VAN OSS - FOTO'S: MYRA DE ROOY

“**K**ijk, het is duidelijk dat we een gemakkelijk leven hebben. Het gras groeit vanzelf, de dieren planten zich vanzelf voort, ze geven melk en vlees zonder dat wij iets doen. We hoeven de aarde niet om te ploegen en zaden te zaaien en geen moeilijke, onaangename werkzaamheden te verrichten zoals de boeren dat doen. En we hebben veel vrije tijd,” vertelt een nomade in Tibet eind jaren tachtig van de vorige eeuw aan de westerse onderzoekers Goldstein en Beall.

Voor westerlingen lijkt het leven van de nomaden buitengewoon zwaar. Hoe koud het weer ook is, of het nu sneeuwt, hagelt of regent, de herders moeten hun dieren melken en hoeden. De nomaden worstelen ook wel met de onvoorspelbaarheid en wreedheid van de natuur maar aanvaarden dat de ontberingen en het ongemak, zoals het barre klimaat en de ijzingwekkende kou, tot de normale, natuurlijke gang van zaken behoren. Tibetaanse stedelingen beschouwen hen als simpele en ongemantelde, onderontwikkelde paria's die weinig materiële bezittingen hebben. De nomaden zelf zijn echter trots op hun vermogen om de harde omstandigheden in het hoogland te bedwingen en daar in hun ogen een eenvoudig en goed leven te leiden. Een nomade zegt over de vreemde combinatie van ontzag en respect voor en vertrouwen in het hoogland: “We leggen geen kanalen aan om weidegronden te irrigeren, we omheinen ons land niet en zaaien onze weiden ook niet in met graszaden om de opbrengst te verhogen. Ze probeerden

ons dit te laten doen tijdens de Culturele Revolutie, maar dat is niet onze manier van doen. Dit is een woeste plek. Het ene moment is de lucht kalm en schijnt de zon, het andere moment hagelt het. Het is onmogelijk om dit woeste land te ontginnen. Dat proberen we ook niet, al onze kennis is erop gericht om ons aan dit gebied aan te passen.”

Revitalisering van oude cultuur

Hoewel de nomaden zich kwetsbaar voelen tegenover het klimaat en milieu, zijn ze er ook van overtuigd dat hun traditionele werkwijzen hen in staat stellen de grootste natuurlijke catastrofes te doorstaan. De fanatieke, meedogenloze aanval van de Rode Gardisten die erop uit waren hun traditionele cultuur te vernietigen, tijdens de Culturele Revolutie (1966-1976) die in de Tibetaanse gebieden na-

De levensvatbaarheid op lange termijn van alle nomadengroepen vereist een uitgekiend systeem van veeteelt waarbij overbegrazing wordt voorkomen

ijlde tot in 1981, zullen de nomaden niet gauw vergeten. Goldstein en Beall constateren echter dat in de jaren tachtig de oude cultuur herleeft. Zij behoren tot de weinige wetenschappers die, vlak nadat China zich voor het Westen opende, onderzoek deden naar het leven van nomaden in Tibet. Met honderden uren aan interviewmateriaal, later uitgebreid tot duizenden uren, schetsen zij een redelijk samenhangend beeld van de historische situatie op het Tibetaanse platteland. Twee dingen staan vanaf de jaren tachtig voor de Tibetaanse nomaden centraal: herstel van de nachtmerrie van de Culturele Revolutie en het opnieuw veeteelt bedrijven en leven volgens de oude, traditionele manier in overeenstemming met de boeddhistische levensovertuiging. Hoopvol merken Goldstein en Beall op dat in een tijd dat inheemse bevolkingen en hun omgevingen in een alarmerend tempo aan het verdwijnen zijn, het overleven van deze manier van leven bij de nomaden in Tibet een onverwachte, hartverwarmende uitzondering is.

Hoe ziet die manier van leven eruit?

In hun onderzoek richten Goldstein en Beall zich vooral op de Changtang. Dit gebied in Centraal- en Noord-Tibet, dat 69% van de huidige provincie Tibet beslaat, bestaat uit een oneindige reeks van valleien en plateaus van verschillende grootte, on-

derverdeeld door bergkammen. In de jaren tachtig van de vorige eeuw is de Changtang het thuisgebied van miljoenen schapen, geiten en jaks en ongeveer 25 procent van de Tibetaanse bevolking, zo'n twee miljoen mensen. Uit wetenschappelijk onderzoek blijkt dat er in Tibet al duizenden jaren nomadische volkeren zijn. Vanaf wanneer precies valt moeilijk te bepalen. West-Tibet is vooral geschikt voor het houden van geiten en schapen, door het betere klimaat in het lager gelegen Oost-Tibet is dit gebied daarnaast ook geschikt voor het houden van jak-koeien. In het gebied dat Goldstein en Beall onderzochten daalde de temperatuur in de winter vaak tot -40°C .

Eeuwenlang gold in delen van Tibet het gezag van de Panchen Lama en in andere delen dat van de Dalai Lama. Onder hun bewind, dat nader werd uitgevoerd door landheren, vielen ontelbare nomaden- en boerengemeenschappen. De nomaden waren in grote delen van Tibet ondergeschikt aan het gezag van een van beide Lama's, maar binnen deze gebondenheid kon een redelijk grote vrijheid bestaan. De landheren richtten zich hoofdzakelijk op het veiligstellen van hun deel van de oogst. Onder het bewind van de lama's was een intelligent systeem van staatsbemoeienis ontwikkeld om te zorgen dat de grootte van de veestapel en begrazing van de beschikbare weidegronden in balans bleven. Zolang de verplichtingen aan de landheer maar werden voldaan konden onderdanen bezoeken afleggen en handelsreizen of pelgrimstochten maken. Sommige onderdanen waren heel rijk: zij hadden grote kuddes van enkele duizenden schapen en geiten en vele honderden jaks. Arme nomaden werkten vaak als knecht voor de rijkere nomaden. En hoewel er duidelijk geen sprake was van democratisch bestuur en het regime vooral onderdrukkend kon zijn als een landheer en zijn dienaren hebzuchtig, corrupt en arrogant waren, was het systeem over het algemeen tamelijk losjes georganiseerd en drong de landheer niet door in de dagelijkse levenssfeer van de nomaden.

Tijdens de herfst kan het vee vetreserves aanleggen waarmee het de kritieke winter- en voorjaarsmaanden kan doorstaan

Dat dagelijkse leven werd vooral doorgebracht in familie- en gezinsverband. Leden van een gezin deelden een tent, kookten en aten samen en beheerden gezamenlijk hun kudde. Tussen gezinnen onderling was sprake van een sterke onafhankelijkheid. Traditioneel werd bij een tekort aan herders een arme nomade van buiten ingeroepen. Binnen een gezin beslisten ouders over waar het vee op een bepaalde dag geweid moest worden, welke dieren werden verkocht of geslacht en met wie hun kinderen moesten trouwen.

Uitgekiend systeem

Goldstein en Beall beschrijven het complexe systeem van veehouden dat de nomaden kenden, waarbij ze volledig afhankelijk waren van de natuurlijke vegetatie. De grootste moeilijkheid daarbij is dat de Changtang, vanwege de grote hoogte, slechts één kort groeiseizoen kent. Van half september tot mei of juni groeit het gras niet of nauwelijks. Omdat er geen gebieden zijn waar het gras

in de winter wel groeit, is er geen reden voor lange trektochten en wordt het trekken zelfs tot een minimum beperkt omdat dit het vee verzwakt en de sterfte verhoogt. Het vee moet dus acht tot negen maanden leven op dode planten die aan het einde van het groeiseizoen zijn blijven staan. Om dit te bereiken, verplaatsen de nomaden zich tussen twee kampen: naast de hoofdbasis, die wordt gebruikt in de winter, lente en zomer, is er een herfstkamp. Eind augustus of begin tot half september verlaten ze hun thuisbasis voor weidegebieden op een afstand van meestal een tot twee dagen lopen. Deze gronden zijn het hele seizoen niet begraaft en voorzien de kudde tot eind december van voer. Door voorafgaand aan de winter overvloedig voedsel te krijgen, groeien de vetreserves waardoor de laatste bedekking van staande vegetatie op de thuisbasis voor het meeste vee volstaat om de kritieke winter- en voorjaarsmaanden te overleven.

De levensvatbaarheid op lange termijn van alle no-

Herders moeten verstrooiing van de kudde voorkomen, loslopende schapen en geiten zijn immers een gemakkelijke prooi voor wolven en andere roofdieren

madengroepen vereist een uitgekiend systeem van veeteelt waarbij overbegrazing wordt voorkomen. Daarvoor moet een goed evenwicht bewaakt worden tussen de veestapel en de draagkracht van de weidegronden. Van oudsher werden daartoe op gezag van de landheren iedere drie jaar de graslanden herverdeeld. Huishoudens kregen weidegronden in verhouding tot het aantal dieren dat ze bezaten, waaronder verscheidene graslanden die geschikt zijn voor gebruik in verschillende seizoenen. Het traditionele systeem bracht weidegronden en vee in evenwicht door de graslanden regelmatig tussen families te herverdelen.

Schapen hoeden

Het hoeden van de schapenkuddes door de herders moest 365 dagen per jaar gebeuren. Omdat er geen voorraad van voer werd aangelegd, lieten de noma-

den dieren elke dag grazen. Bij het hoeden van de kuddes wordt het vee in afzonderlijke groepen verdeeld. Melkgevende ooiën, volwassen rammen, niet-melkgevende ooiën en zuigelingen moeten allemaal van elkaar gescheiden worden gehoed. Zowat elke familie heeft drie onderkuddes en heeft vrijwel elke dag drie herders nodig, het hele jaar door. Daarom is het herder zijn een taak voor iedereen binnen het gezin: voor beide geslachten en voor zowel volwassenen als kinderen vanaf acht of negen jaar. Meestal wordt de taak vervuld door tieners en volwassenen met een lage status, zoals ongetrouwde broers en zussen en schoondochters zonder kinderen. Het hoofd van het huishouden selecteert de herders en vertelt hen waar ze elke dag hun kudde naartoe moeten brengen. Werken als herder is tegelijkertijd triviaal en cruciaal voor de nomaden. Het is alledaags in de zin dat er weinig tot geen vaardigheid vereist is. Zelfs voor kinderen is het licht werk, moeilijke beslissingen, bijvoorbeeld waar de kudde moet grazen, worden van tevoren door volwassenen genomen. Herders zijn verantwoordelijk voor het leiden en voeren van de kudde, het verplaatsen ervan zodat de dieren gelijkmatig over een gebied grazen. Het belangrijkste is echter het voorkomen van verstrooiing van de kudde, loslopende schapen en geiten zijn immers een gemakkelijke prooi voor wolven en andere roofdieren. Om dit te voorkomen moeten herders vooral gewoon wakker en waakzaam blijven. Als dit niet lukt kan er echter een kleine ramp plaatsvinden. Hoeden wordt door veel nomaden als saai ervaren, maar het kan natuurlijk ook een contemplatieve ervaring zijn. Herders maken lange dagen, ze vertrekken meestal halverwege de ochtend en komen pas 's avonds terug. Ze zijn meestal de hele dag alleen, hebben veelal geen warm eten of drinken bij zich en kunnen zichzelf nauwelijks beschermen tegen het weer, vaak regen, ijzel en hagel in de zomer, en in de winter bitter koude temperaturen en woeste winden. Sommige herders vertellen dat ze op de koudste

Op de koudste winterdagen kunnen herders als ze 's avonds terugkeren niet praten en de deuren van hun tent niet openen

winterdagen, wanneer de lucht bewolkt is, niet kunnen praten als ze 's avonds terugkeren omdat hun gezichten te stijf zijn van de kou, en dat ze de deuren van hun tent niet kunnen openen omdat hun handen te verdoofd zijn.

Catastrofale Culturele Revolutie

Vanaf eind 1966 raakte ook Tibet in de ban van de Culturele Revolutie en het lot van de bevolking kwam in handen van de Rode Gardisten, de jongerenbeweging opgezweept door de Chinese Communistische Partij en vooral door partijleider Mao Zedong. Ook in Tibet kwamen de revolutionaire jongeren overigens overwegend uit de eigen provincie. De eeuwenoude cultuur werd frontaal aangevallen. Geestdriftig vernietigden de Rode Gardisten de zogenaemde vier 'ouden': oude ideeën, oude cultuur, oude gebruiken en oude gewoonten. Hun doel was het volledig uitdrijven van de traditionele cultuur, deze moest worden vervangen door een nieuwe homogene en atheïsti-

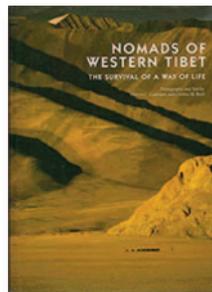
sche communistische cultuur. Daarnaast werd vanuit de Han-Chinese overheersing het communisme opgelegd: schaapskuddes werden bij elkaar gevoegd en nomaden gedwongen tot samenwerking waarbinnen ze vaak erg specifieke, eenvoudige taken kregen en de traditionele manier van werken in harmonie met de natuur werd uit het oog verloren. Een deel van de veestapel werd ondoordacht afgeslacht. Door het communisme en de geringe beloning waren de herders aanzienlijk minder gemotiveerd voor hun werk. Dat leidde tot een verwaarlozing van de schaapskuddes en het eeuwenlang toegepaste begrazingssysteem. De dagelijkse werkelijkheid bestond nu uit openbare kritiekessies, terwijl het belijden van het boeddhistische geloof ondertussen werd verboden. Aan de klassenvijanden, 'de rijken', werden nagenoeg alle bezittingen ontnomen en zij werden grotendeels aan hun lot overgelaten. Verzet werd de kop ingedrukt met publieke vernederingen, martelingen en executies.

Tijdens de Culturele Revolutie werden van ‘de rijken’ nagenoeg alle bezittingen ontnomen en zij werden grotendeels aan hun lot overgelaten

Goldstein en Beall laten de nomaden in hun onderzoek getuigen van de enorme haat die ze koesterden jegens het communistische bewind en de Rode Gardisten, zowel vanwege het nijpende voedseltekort en andere ontberingen, de afschuw over de klassenstrijdssessies en de harde onderdrukking van het boeddhisme. Na de dood van Mao in 1976 en zeker vanaf het begin van de jaren tachtig wordt de Culturele Revolutie in geheel China gezien als een catastrofe. De communes worden afgeschaft, het vee komt opnieuw in eigendom van de gezinnen, die dit weer volgens hun eigen plannen en beslissingen mogen beheren. Het eeuwenoude systeem van begrazing en het door gezinnen hoeden van schaapskuddes wordt grotendeels in ere hersteld. De overheid compenseert een aantal slachtoffers van de klassenstrijd en de nomaden krijgen hun religieuze vrijheid weer grotendeels terug. De cyclus van religieuze rituelen, kenmerkend voor de traditionele samenleving, herleven. Zo worden er weer volop bede-

vaarten gemaakt naar kloosters en heilige plaatsen die door de nog altijd diep religieuze bevolking worden heropgebouwd. Dat was de situatie eind jaren tachtig vorige eeuw. In het volgende deel van dit tweeluik gaan we uitvoerig in op de huidige situatie in Tibet.

*Nomads of Western Tibet,
The survival of a way of life*
Melvyn C. Goldstein en
Cynthia M. Beall
Odyssey Productions 1990,
Hongkong
192 pagina's, rijk geïllustreerd,
tweedehands verkrijgbaar